

ПСИХОЛОГІЯ І СОЦІОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ НАУКИ

УДК 159.91:614.8

DOI: 10.28925/2311-2409.2021.3513

Цюман Т.,

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри психології особистості та соціальних практик
Київського університету імені Бориса Грінченка
t.tsiuman@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0002-2363-938X

Нагула О.,

експерт Всеукраїнської благодійної організації
«Український фонд “Благополуччя дітей”»,
практикуючий психолог, кандидат психологічних наук
psysferakiev@gmail.com

ORCID iD 0000-0003-0195-022X

ПСИХОЛОГІЧНА ФОРМУЛА БЕЗПЕКИ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців щодо таких понять, як безпека, психологічна безпека, культура безпеки й підходи до їх вивчення. Обґрунтовано теоретичну базу психологічної формули безпеки в контексті безпечної поведінки людини, заснованої на функціонуванні механізмів психіки. Висвітлено й обґрунтовано складові психологічної формули безпеки та їх змістове наповнення. Усвідомлення та професійна рефлексія психологічної формули безпеки суттєво вплинуть на процес формування навичок безпечної поведінки особистості, сприятимуть більш ефективним стратегіям конструювання психопрофілактичних програм, процесу становлення культури безпеки особистості та суспільства в цілому. Визначено актуальність і наявність підґрунтя для становлення нового напрямку у сфері безпеки людини — формування навичок безпечної поведінки.

Ключові слова: *аналіз ризиків, безпека, культура безпеки, психологічний комфорт, соціальний комфорт, фізичний комфорт.*

© Цюман Т., Нагула О., 2021

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

Вступ. Події останніх років яскраво засвідчили, що дедалі частіше людина залишається наодинці із небезпечними, ризикованими та непередбачуваними для неї подіями, які роблять її психологічно вразливішою та слабшою. Зазнають психологічного краху усталені алгоритми повсякденних дій через ситуації, які ще вчора були непередбачені, незрозумілі або виявились абсолютно новими для адаптаційних систем

життєдіяльності людини. Наше звичне повсякдення ускладнилось не лише війною, проблемами торгівлі людьми, збільшенням випадків домашнього насильства, спричиненого вимушеною соціальною ізоляцією, а й низьким розумінням, усвідомленням персональної відповідальності за власну безпеку. Така ситуація не може не погіршувати не тільки фізичне, а й психологічне благополуччя людини та соціуму в цілому. На думку

зарубіжних дослідників М. Дейві (M. Davey), Д.Г. Ікер (D.G. Eaker), Л.Х. Уолтерс (L.H. Walters), саме так зване накопичення повсякденних неприємностей, які раніше не трактувались як загрози, вимагають іншого осмислення феномену безпеки особистості та формування навичок її безпечної поведінки. Тривалий час питанню безпеки приділялась увага лише в контексті безпеки життєдіяльності (безпека на дорогах, правила поведінки на водоймах, правила безпеки з вогнем, безпека праці й т. ін.). Питання психологічної безпеки та захисту особистості, її власної готовності до відповідальної поведінки, яка б захищала психіку від надмірного перевантаження та травмування, є не лише науковим трендом, базовою потребою, а й основоположною цінністю сучасної людини. Глобалізаційні зміни сучасного суспільства актуалізували проблему безпеки особистості. З огляду на це професійним завданням сучасної психологічної теорії та практики повинно стати формування нових навичок і вмій особистості, такої, яка буде здатна здійснювати захист власного фізичного, психічного та соціального простору.

Мета статті — теоретично обґрунтувати психологічну формулу безпеки та її складові, засновані на базових механізмах функціонування психіки людини.

Завдання статті:

- здійснити теоретичний аналіз проблеми безпеки особистості у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях;
- визначити зміст понять «безпека», «фізичний комфорт», «психологічний комфорт», «соціальний комфорт», «культура безпеки», «аналіз ризиків» у соціально-психологічному вимірі;
- розробити психологічну формулу безпеки для формування навичок безпечної поведінки особистості.

Аналіз сучасних досліджень. Непередбачувані наслідки численних природних, техногенних катастроф, соціальних конфліктів, економічних криз, негативного впливу інформаційного простору, збільшення кількості насильницьких форм взаємодії між людьми змушують особистість до самозахисту. Потреба в безпеці є однією з базових психологічних потреб людини, а отже, основою її психічного здоров'я і психологічного благополуччя.

Науковий інтерес до проблеми безпеки привертав увагу ще мислителів минулого (Платон, Арістотель, Сенека та ін.) та дослідників сучасності (Г. Волович, Г. Силласте, М. Грищенко та ін.). Їхні наукові роздуми засвідчили, що безпека розглядається як захищеність від природних і суспільних катаклізмів та сприймається як один із основоположних ціннісних орієнтирів людини, як основа збереження досягнутого позитивного

результату й можливості подальшого самовдосконалення.

Теоретико-практичну розробку питань безпеки людини здійснювали дослідники різних галузей: філософії, політології, соціології, психології.

У психології вивчення категорії безпеки бере свій початок у середині ХХ ст. в дослідженнях гуманістичного напрямку психологічної думки (А. Маслоу, Е. Фромм, К. Хорні). У своїх наукових розвідках вони дійшли висновку про те, що для людини відчуття власної безпеки пов'язане як з об'єктивними, так і суб'єктивними факторами: певні загрози та небезпеки людина здатна ретельно прораховувати, аналізувати та деталізувати, а наближення інших відслідковує лише на рівні відчуттів. Психологи зазначають, що для окремого суб'єкта абсолютної безпеки не існує, і задля забезпечення певного рівня особистої безпеки людина жертвує часом, зручностями, власними можливостями, свободами.

Важливість теоретико-практичної розробки питань психології безпеки відобразилася у працях І. Балінта, М. Мурані, Н. Грішина, В. Зазикіна, І. Баєва, В. Дмитрієвського, В. Мошкіна та ін. Російська науковиця І. Баєва (Баєва І.А., 2013) засвідчує, що існують два основних системоутворювальних види безпеки — фізична та психологічна, а всі інші лише їх доповнюють. У цьому випадку є можливість розділяти суб'єктивні й об'єктивні причини та фактори, що сприяють або перешкоджають збереженню безпеки людини, фізичного та соціального середовища, яке її оточує.

Зарубіжні науковці Д. Нараян (D. Narayan), Р. Пател (R. Patel), К. Шафт (K. Schafft), А. Радемахер (A. Rademacher), Кох-Шульте (Koch-Schulte), досліджуючи поняття безпеки, акцентують увагу на індивідуально-психологічному, особистісному змісті, підкреслюючи, що разом із впевненістю людини у своєму майбутньому безпека — це ще й мирне співіснування, фізична безпека особи, безпечне навколишнє середовище, доступ до благ, а також захист прав та свобод. Окрім того, зазначається, що потреба в безпеці постає особливо гостро, коли людина страждає від неблагополуччя, коли порушено звичні умови її життя та захисту (Sheldon, Kasser, 2001). Наукові доробки І. Баєвої, Л. Гаязової, Л. Карамушки, Т. Дектярьової, О. Ліщинської, О. Обозової, О. Дроздова та ін. стосуються також і питань безпеки освітнього середовища, інформаційної та психологічної безпеки загалом. І до тепер тривають теоретико-практичні дискусії щодо змістовного наповнення суміжних понять: безпека, безпека особистості, психологічна безпека, психологія безпеки.

Виклад основного матеріалу. Державний стандарт України ДСТУ 2293-99 визначає термін «безпека» як стан захищеності особи та суспіль-

ства від ризику зазнати шкоди. Таке визначення безпеки зумовлене тим, що абсолютної безпеки досягти неможливо. Акцент робиться на відносній безпеці, захищеності тих чи інших цінностей від небезпек, ризиків та втручань. Доведення безпеки до крайності, «абсолютної безпеки» призводить до небезпеки для людини, до позбавлення її свободи і розвитку. Цілком логічним є зміщення фокусу в критеріальні показники, коли мова має йти передусім про безпеку свободи й розвитку людини, суспільства. А отже, зміст безпеки може проявлятися в різних її видах по-різному. Види безпеки настільки різноманітні, що для їх всебічної характеристики використовується ціла система понять, кожна з яких відображає особливості тих чи інших видів.

Парадигми безпеки у світоглядному вимірі ґрунтуються на двох основних компонентах безпеки — свободи від страху (hard security — «жорстка» безпека) та реагування на потенційні загрози (soft security — «м'яка» безпека). В умовах швидкоплинних змін та зниження адаптивних можливостей людини «м'які» загрози безпеці постійно

збільшують свою значимість та пріоритетність. З точки зору психологічної науки саме «м'які» загрози безпеці визначають параметри готовності людини діяти відповідно до сформованих у неї навичок реагування на небезпеку. У процесі складної трансформації поняття «безпека» у сучасному світі стало доповнення безпекового дискурсу концепцією «людська безпека» (human security), що знаменує собою зміщення фокусу від загальних суспільних загроз у площину окремих індивідуальних. Ми погоджуємось із науковими висновками М.М. Слюсаревського (Слюсаревський М., 2020) про те, що важливо досліджувати та аналізувати безпеку крізь призму психологічної безпеки особистості, яка, своєю чергою, є індивідуально-психологічною властивістю людини.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що для формування навичок безпечної поведінки особистості не вистачає концептуальної основи для ефективної реалізації цього процесу. Ми вбачаємо, що такою основою може стати психологічна формула безпеки, структурні елементи якої схематично представлені на рис. 1.

$$\text{БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ} = \frac{\text{КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ} + \text{КОМФОРТ (фізичний * психологічний * соціальний)}}{\text{АНАЛІЗ РИЗИКІВ}}$$

Рис. 1. Психологічна формула безпеки особистості

Таким чином, *психологічна формула безпеки особистості* — універсальне правило тлумачення психологічного змісту поняття *безпеки особистості*, яке включає усталені соціальні традиції захисту (*культура безпеки*), оптимальні умови життєдіяльності, за яких людина не відчуває дискомфорту, напруження (*фізичний, психологічний і соціальний комфорт*) та здатність оцінити загрози й власну вразливість перед небезпеками (*аналіз ризиків*).

Розглянемо кожен структурний елемент психологічної формули безпеки окремо. У контексті психологічної формули безпеки ми розуміємо під *безпекою особистості* внутрішнє переживання почуття захищеності, яке відображає ступінь комфортного існування та відсутність зовнішніх загроз. Це якісно зумовлена система із властивими їй внутрішніми і зовнішніми зв'язками, специфічними закономірностями. Разом з тим це свідчить про те, що безпека особистості може розглядатися як сукупність компонентів системи, представлених психічними процесами, що перебувають у певному зв'язку і взаємодії. Компоненти системи (психічні процеси, стани, ціннісні орієнтації тощо) можуть виступати як детермінанти її розвитку в цілому і виконувати на різних етапах формування навичок безпечної поведінки провідну функцію. Розглядаючи людину як суб'єкт власної безпеки, важливо не лише акцентувати увагу на психічних проявах безпеки на різних рівнях,

а й на взаємозв'язках, що існують між ними, і впливі зовнішніх умов на суб'єкт.

Основну роль у формуванні навичок безпечної поведінки особистості виконують регуляторні механізми, що належать до різних психологічних сфер, включаючи діяльність, психічні стани, особистісні якості та властивості, а також зовнішні умови. Таким чином, формування навичок безпечної поведінки особистості — це процес осмисленого та рефлексивного використання знань, умінь та культурного досвіду у сфері особистісної та суспільної безпеки.

Разом з тим у контексті формування навичок безпечної поведінки важливу роль відіграє ще один елемент психологічної формули безпеки — *культура безпеки*. Наше сьогодення, пов'язане із складними подіями світової пандемії і глобальними карантинними обмеженнями, засвідчило, що існуючої сукупності знань та вмінь людини для забезпечення і власної, і колективної безпеки вже недостатньо. Важливо, щоб безпека стала пріоритетною ціллю та внутрішньою потребою людини, окремого колективу та суспільства в цілому. Поступом на шляху до цього може стати формування нового світогляду, системи ідеалів і цінностей, норм і традицій безпечної поведінки. Саме становлення культури безпеки як важливого, цілісного елемента загальної культури дає змогу реалізувати захисну функцію психіки людини. Культура безпеки особистості має насамперед базуватися на наукових та системних підходах.

Поняття «культура безпеки» вперше було використане у процесі аналізу причин і наслідків Чорнобильської аварії, здійсненого Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ). Згодом концепцію культури безпеки підтримали Міжнародна організація праці, Міжнародна організація цивільної авіації, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Всесвітня організація трубопровідного транспорту, Міжнародна асоціація з радіаційного захисту та інші авторитетні міжнародні інституції. На сьогодні цей термін широко використовується в усіх сферах людської життєдіяльності як для суспільства в цілому, так й окремої людини. У науковій сфері під культурою безпеки розуміють такий рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистісних та соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті й умовах небезпечних та надзвичайних ситуацій, рівнем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності людини. Ми ж вважаємо за доцільне розглядати культуру безпеки як сталі соціальні традиції захисту (індивідуальні, у родині, громаді, соціумі), а також компетентність у галузі небезпек і способів захисту від них. На нашу думку, компонентами культури безпеки виступають: на індивідуальному рівні — світоглядні безпекові позиції особистості, норми її поведінки, індивідуальні цінності й загальна обізнаність у сфері безпеки життєдіяльності; на рівні громади — безпекові традиції та цінності, групові етичні норми та контроль у сфері дотримання правил безпеки всіма членами громади; на соціальному / суспільному рівні — суспільні цінності у сфері безпеки середовища та життєдіяльності людини загалом. Саме культура безпеки є тим важливим чинником, який окреслює та стимулює діяльність людини, формує стрижень буття індивіда та визначає якісний, безпечний шлях розвитку особистості загалом.

Наступним елементом психологічної формули безпеки ми визначаємо *комфорт*, який вбачаємо у трьох його складових — фізичній, психологічній та соціальній. Тож розглянемо їх детальніше.

Серед масиву тлумачень терміна «комфорт» нам видається найбільш наближеним до контексту нашого дослідження запозичення з англійської мови, зміст якого етимологічно пов'язаний із благополуччям. Так, за тлумачним словником Едвіна Вільямса (Edwin V. Williams), «комфорт» — стан благополуччя, задоволення тілесного бажання, свободи від болю або занепокоєння, підтримки під час лиха, у горі, у втішанні та те, що дає або забезпечує все це (Scribner Dictionary, 1986, p. 200). Ми ж трактуємо комфорт як сукупність сприятливих навколишніх умов, коли фізичні, психічні та соціальні функції людини перебувають у стані найменшого напруження, а сама вона відчуває

задоволення. Отже, *фізичний комфорт* — це відсутність будь-якого тілесного дискомфорту, фізичних обмежень, болю та хвороб, а також непорушність особистих тілесних кордонів. У контексті психологічної формули безпеки фізичний комфорт, на нашу думку, відіграє особливу роль, адже загрози, з якими може стикнутися людина, завдають шкоди здоров'ю, загрожують цілісності її тілесності, а почасти стимулюють появу соматичних проблем. Фізичний комфорт супроводжується позитивними психофізіологічними змінами організму, що відображається на життєдіяльності людини загалом. Відчуття фізичного комфорту виникає під впливом сприятливих умов зовнішнього середовища як відображення у свідомості властивостей, якостей та явищ останнього, що впливають на органи чуттів. Фізичний комфорт пов'язаний також із сенсорними процесами, які характеризують зорові, слухові та тактильні відчуття.

Під *психологічним комфортом* ми розуміємо почуття впевненості та захищеності від потенційних ризиків, а також своєрідний «оберіг» у взаємодії з іншими людьми. Психологічний комфорт супроводжується комплексом тривалих приємних суб'єктивних почуттів, нерозривно пов'язаних із задоволенням потреб, які виникають, та вказують на оптимальний рівень психічної активності й оптимальність протікання психічних процесів. У комфортному психологічному стані людина демонструє стійкий настрій, позитивні почуття й емоції, позитивні переживання щодо подій, які відбуваються з нею, та стабільний фізичний тонус. Стійкість настрою пов'язана з успішною адаптацією особистості до соціального середовища. На думку М. Аргайл (Аргайл М., 2001), позитивний настрій, який і психологічно, і фізично ми пов'язуємо зі станом комфорту, значною мірою впливає на поведінку та особливості мислення індивіда. Вчений зазначає, що дії та думки людини, яка має позитивний настрій, відрізняються від дій та думок особи, що перебуває в поганому настрої. Оскільки поведінка людини залежить від її психологічного стану, то в позитивному настрої вона буде більше схильна до позитивних вчинків як стосовно себе, так і щодо конструктивних відносин з іншими.

Наступним елементом психологічної формули безпеки ми виділили *соціальний комфорт*, який розуміємо як відсутність небезпечних особистих контактів та наявність належної підтримки й захисту в соціальному середовищі. Пристосування індивіда до соціуму, засвоєння ним послідовності явищ, які повторюються, приводить до більш адекватного реагування на характеристики та виклики навколишнього середовища. Процес адаптації до середовища відбувається через дослідження можливостей, усвідомлення потреб та зіставлення із власними

здібностями. Відповідно, рівень соціального комфорту є важливим джерелом мотивації до взаємодії, спілкування та діяльності загалом.

Ще одним елементом психологічної формули, виділений нами, є **аналіз ризиків**, який тлумачимо як здатність досліджувати та вивчати загрозові життєві ситуації, аналізувати власну вразливість перед небезпеками та відсутністю належного захисту. Водночас аналіз ризиків — це аналіз подій у реальному світі.

У психологічній науці ризик є станом, пов'язаним з необхідністю здійснювати певні дії та вчинки у ситуаціях з неоднозначним, а подекуди і непередбачуваним результатом. На думку Т. Алексеевої (Алексеева Т.В., 2013), ризик є суб'єктивно сприйнятною функцією корисності та ймовірності її прояву, а розбіжність між реальною дійсністю та можливостями в результаті певних дій призводить до небажаного стану дійсності. Дослідниця вважає, що передумовами виникнення ризику вважаються такі індивідуально-психологічні особливості особистості: почуття, сприйняття, пам'ять, воля, мислення, якість розуму, увага, уява та характер. Відповідно, будь-яка з цих передумов впливає на психологічну активність особистості, що пов'язана з ухваленням рішень, зумовлених ризиком. Таким чином, уміння усвідомлювати та аналізувати ризику у процесі життєдіяльності людини є базовим щодо забезпечення життєспроможності, розвитку та вдосконалення її особистості.

Висновки. Наукова новизна і теоретична значущість проведеного дослідження полягає в тому, що розробка концептуальної основи формування

навичок безпечної поведінки особистості заснована на усвідомленні та рефлексії питань, які лежать у площині задоволення базової потреби у захищеності. Встановлено, що безпека особистості — це внутрішнє переживання почуття захищеності, яке відображає ступінь комфортного існування та відсутність зовнішніх загроз. Основну роль у формуванні навичок безпечної поведінки особистості виконують регуляторні механізми, що належать до різних психологічних сфер, включаючи діяльність, психічні стани, особистісні якості та властивості, а також зовнішні умови. Таким чином, формування навичок безпечної поведінки особистості — це процес осмисленого та рефлексивного використання знань, вмінь та культурного досвіду у сфері особистісної і суспільної безпеки.

Результатом теоретичного аналізу проблеми безпеки особистості стало наукове обґрунтування основних структурних елементів психологічної формули безпеки. Визначено, що *психологічна формула безпеки особистості* — це універсальне правило для розуміння психологічного змісту поняття *безпеки особистості*, яке включає установлені соціальні традиції захисту (*культура безпеки*), оптимальні умови життєдіяльності, за яких людина не відчуває дискомфорту, напруження (*фізичний, психологічний і соціальний комфорт*) та здатність оцінити загрози й власну вразливість перед небезпеками (*аналіз ризиків*).

До перспективних напрямів дослідження зазначеної проблеми належить розроблення алгоритму універсальних психопрофілактичних програм з формування навичок безпечної поведінки особистості.

ДЖЕРЕЛА

1. Алексеева Т.В. Аналіз психологічних ризиків у процесі розвитку відповідальності студентів вищої школи: теоретичні засади. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 3. С. 195–204. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=pptp_2013_3_23
2. Аргайл М. Межличностное общение / сост. и общ. ред. Н.В. Казариновой, В.М. Погольши. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 512 с.: ил. (Серия «Хрестоматия по психологии»).
3. Баева И.А. Психология безопасности: история, становление, перспективы. *Национальный психологический журнал*, 2007. №1 (2). С. 65–69.
4. Баева И.А. Психологическая защищенность и психологическая безопасность современного человека URL: <http://www.web.ruscenter.ru/conf2/baeva.doc>. Заголовок з екрана.
5. Баева И.А., Баев Н.Н. Психологические ресурсы защищенности студентов как показатель психологической безопасности личности. *Психологическая наука и образование*. 2013. № 1. С. 1–9. URL: http://psyedu.ru/files/articles/psyedu_ru_2013_1_3231.pdf
6. Карамушка Л.М., Дектярьова Т.В. Дослідження змісту психологічної безпеки освітнього середовища вищих навчальних закладів. *Правничий вісник Університету «КРОК»*, 2013. № 16. С. 203–210.
7. Слюсаревський М.М. Психологічна безпека людини в онтологічному і гносеологічному вимірах. Післямова до роботи, відзначеної Державною премією України в галузі науки та техніки. *Наукові студії з соціальних та політичних наук*. 2020. Вип. 45 (48). С. 7–26.

8. Povey J.-L., Boreham P., Tomaszewski W. (2013). The Development of a New Multi-Faceted Model of Social Wellbeing: Does income level make a difference? *Journal of Sociology*. Vol. 52, No 2, 155–172. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1440783313507491>
9. Prilleltensky, I. (2005). Promoting Well-Being: Time for a paradigm shift in health and human services. *Scandinavian Journal of Public Health*. Vol. 33, suppl. 66, 53–60.
10. Scribner Dictionary. Mission Hills, 1986. 1190 p. P. 200.
11. Sheldon K. M., Kasser T. (2001). Getting Older, Getting Better? Personal Strivings and Psychological Maturity across the Life Span. *Developmental Psychology*. Vol. 37, No 4. P. 491–501.

REFERENCES

1. Aliexsieieva, T. V. (2013). Analiz psykholohichnykh ryzykiv u protsesi rozvytku vidpovidalnosti studentiv vyshchoi shkoly: teoretychni zasady. *Psykholohiia*, 2013, 195–204 [in Ukrainian]. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=pptp_2013_3_23
2. Arhail, M. (2001). Mezhlichnostnoie obshchenie. Sostavlenie i obshchaia redaktsiia N. V. Kazarinovi, V. M. Pogolshi, SPb.: Piter, 512 p. [in Russian].
3. Baieva, I. A. (2007). Psikhologiiia bezopasnosti: istoriia, stanovlenie, perspektivy. *Natsionalnyi psikhologicheskii zhurnal*, 2007, 1 (2), 65–69 [in Russian].
4. Baieva, I. A. Psikhologicheskaiia zashchishchennost i psikhologicheskaiia bezopasnost sovremennogo cheloveka [in Russian]. www.web.ruscenter.ru/conf2/baeva.doc
5. Baieva, I. A., Baiev, N. N. (2013). Psikhologicheskiiye resursy zashchishchennosti studentov kak pokazatel psikhologicheskoi bezopasnosti lichnosti. *Psikhologicheskaiia nauka i obrazovanie*, 2013, 1, 1–9 [in Russian]. http://psyedu.ru/files/articles/psyedu_ru_2013_1_3231.pdf
6. Karamushka, L. M., Dektiarova, T. V. (2013). Doslidzhennia zmistu psykholohichnoi bezpeky osvithnioho seredovyshcha vyshchykh navchalnykh zakladiv. *Pravnychiy visnyk Universytetu "KROK"*, 2013, 16, 203–210 [in Ukrainian].
7. Sliusarevskiy M. M. (2020). Psykholohichna bezpeka liudyny v ontolohichnomu i hnoseolohichnomu vymirakh. Pisliamova do roboty, vidznachenoj Derzhavnoiu premiiieiu Ukrainy v haluzi nauky ta tekhniky. *Naukovi studii z sotsialnykh ta politychnykh nauk*, 2020, Vyp. 45 (48), pp. 7–26.
8. Povey, J.-L., Boreham, P., Tomaszewski, W. (2013). The Development of a New Multi-Faceted Model of Social Wellbeing: Does income level make a difference? *Journal of Sociology*, Vol. 52, No 2, 155–172 [in English]. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1440783313507491>
9. Prilleltensky, I. (2005). Promoting Well-Being: Time for a paradigm shift in health and human services. *Scandinavian Journal of Public Health*, Vol. 33, suppl. 66, 53–60 [in English].
10. Scribner Dictionary. (1986). Mission Hills, 1190 p., p. 200 [in English].
11. Sheldon, K. M., Kasser, T. (2001). Getting Older, Getting Better? Personal Strivings and Psychological Maturity across the Life Span. *Developmental Psychology*, Vol. 37, No 4, 491–501 [in English].

Цюман Т., Нагула Е.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ФОРМУЛА БЕЗОПАСНОСТИ КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ БЕЗОПАСНОГО ПОВЕДЕНИЯ ЛИЧНОСТИ

В статье отражены научные исследования отечественных и зарубежных ученых относительно таких понятий, как безопасность, психологическая безопасность, культура безопасности и основные подходы к их изучению. Обосновывается теоретическая база психологической формулы безопасности в контексте безопасного поведения человека, основанной на функционировании механизмов психики. Представлены и детализированы составляющие психологической формулы безопасности и их содержательное наполнение. Осознание и профессиональная рефлексия психологической формулы безопасности существенно влияют на процесс формирования навыков безопасного поведения личности, способствуют более эффективным стратегиям конструирования психопрофилактических программ, процессу становления культуры безопасности личности и общества в целом. Определена актуальность и необходимость становления нового направления в сфере безопасности человека — формирование навыков безопасного поведения личности.

Ключевые слова: анализ рисков, безопасность, культура безопасности, психологический комфорт, социальный комфорт, физический комфорт.

T. Tsiuman, O. Nahula

**PSYCHOLOGICAL SECURITY FORMULA AS A CONCEPTUAL BASIS
FOR FORMATION OF SAFE BEHAVIOR SKILLS**

The purpose of the article is to conduct theoretical analysis of the psychological safety formula and its components based on the basic mechanisms of the human psyche.

Tasks of the article:

- to carry out a theoretical analysis of the problem of personal safety in national and foreign studies;
- to define the meaning of "safety", "physical comfort", "psychological comfort", "social comfort", "safety culture", "risk analysis" in the socio-psychological dimension;
- to develop a psychological formula of safety aimed at formation of skills of safe behavior of the individual.

The scientific innovativeness and theoretical significance of the conducted study is in the fact that development of a conceptual basis for the formation of safe behavior skills of the individual is based on awareness and reflection of issues that meet the basic need for protection. It is established that individual safety is an inner experience of safety sense, which reflects the degree of comfortable existence and absence of external threats. The main role in the formation of safe behavior skills of the individual is played by regulatory mechanisms related to various psychological areas, including activities, mental states, personal qualities and characteristics, as well as external conditions. Thus, the formation of safe behavior skills of the individual is a process of meaningful and reflective use of knowledge, skills and cultural experience in the field of personal and social safety.

The result of the theoretical analysis of the problem of personal safety was a scientific base of the main structural elements of the psychological formula of safety. It is determined that the psychological formula of safety is a functional structure of personal safety, which is universal in relation to its content, which combines the results of mastering sustainable social traditions of protection (safety culture) and a set of favorable environmental conditions when physical, mental and social functions are in a state of less stress, and the person himself feels satisfaction (physical, psychological and social comfort), determined by the ability to explore and study life-threatening situations, their vulnerability to risky situations (risk analysis). One of the promising areas of research of this problem is development of algorithm of universal psychoprophylactic programs for formation of safe behavior skills of the individual.

Key words: risk analysis, safety, safety culture, psychological comfort, social comfort, physical comfort.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2021 р.

Прийнято до друку 05.04.2021 р.